

Το υμνογραφικό έργο του Αγίου Νεκταρίου (Αχιλλέας Γ. Χαλδαιάκης, Αναπληρ. Καθηγητής Τμήματος Μουσικών Σπουδών Πανεπιστημίου Αθηνών)

[/ Πεμπτουσία](#)

Σύγχρονος καθηγητής της Υμνολογίας διετύπωσε παλαιότερα την εξής σχέση: «'Αν η θρησκεία είναι ποίηση και η ποίηση είναι είδος θρησκείας της ψυχής»[1]. Πιστεύουμε ότι και η υπό εξέταση ενασχόληση του Αγίου Νεκταρίου με την ποίηση παρομοίως ερμηνεύεται· το μεγαλύτερο τμήμα του υμνογραφικού του έργου δεν είναι απλώς ποίηση, αλλά ένας «παφλασμός» ιερών συναισθημάτων μιας κατ' εξοχήν θρησκευούσης ψυχής, που βιώνει, προσεύχεται, κηρύττει και κατηχεί σε λόγο έμμετρο, οιστρηλατουμένη από βαθιά ποιητική έξη. [...]

Τα υμνογραφήματα του Αγίου Νεκταρίου αποτελούν ουσιαστικώς «μεγαλοφωνώτατες κραυγές» ενός αγωνιώντος ιεράρχου, ο οποίος με λόγο έμμετρο προσπαθεί να κατευθύνει τα διανοήματα των πνευματικών του τέκνων προς μίαν ομαλότερη και όσο το δυνατόν απρόσκοπτη κατανόηση των κατα την Θεία Λατρεία τελουμένων. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι -συμφώνως προς τα στοιχεία που προκύπτουν από τις κατηχητικές του επιστολές- τελικός αποδέχτης των ποιημάτων του Αγίου είναι είτε οι πιστοι που συνέρρεαν στους Ιερούς Ναούς των Αθηνών όταν ο ίδιος ιερουργουσε, είτε οι μαθητές του στην Ριζάρειο Εκκλησιαστική Σχολή, είτε πρωτίστως και κατά κύριο λόγο οι μοναχές της νεοπαγούς τότε Μονής της Αιγίνης. Θα παρατηρούσαμε μάλιστα ότι, κατά τα πρώτα τουλάχιστον στάδια της «ποιητικής του δημιουργίας», τα «ερεθίσματα» πού ωθούν τον Άγιο στην υμνογραφία προέρχονται ακριβώς εκ των ανωτέρω εξονομασθέντων αποδεκτών. Επιπροσθέτως ιεραρχώντας τις μαρτυρίες πού

έχουμε στην διάθεσή μας, μπορούμε συνοπτικώς να επισημάνουμε τρεις επί μέρους στόχους προς τους οποίους απέβλεπε ο Άγιος δια των εν λόγω ποιητικών του δημιουργιών.

Πρώτον· να ικανοποιήσει πνευματικώς τους ακρωμένους πιστούς. [...] Ιδιαίτερη ευχαρίστηση του προξενεί ευφροσύνη και αναψυχή αναγινώσκοντες ή ψάλλοντες τα ποιήματά του: «...αισθάνομαι μίαν ευχαρίστησιν -σημειώνει και πάλι αναγγέλλων την αποπεράτωση του Θεοτοκαρίου του- ου μόνον εκ της συγγραφής, αλλά και εκ της σκέψεως του ότι αι ευσεβείς ψυχαί θα ευρίσκωσι πνευματικήν ευφροσύνην δια την ευχαρίστησιν ταύτην, ην η Κυρία Θεοτόκος με ηξίωσε να λάβω. Σας παρακαλώ να ψάλητε μίαν ευχαριστήριον ωδήν εις την Κυρίαν Θεοτόκον και μία παράκλησιν, όπως με ενισχύη εις όμοια έργα και φέρω ταύτα εις αίσιον πέρας». Στον πρόλογο δε τόσο του «μικρού» όσο και του «μεγάλου» Θεοτοκαρίου του, καταγράφει σαφώς τον σκοπό που εξυπηρετεί η δημοσίευση των ύμνων: «Τους ύμνους τούτους απεφάσισα να δημοσιεύσω, όπως παράσχω τοις αγαπώσι και τιμώσι την Μητέρα του Κυρίου εγκόλπιον τι εν ώ να ευρίσκωσι διατετυπωμένα τα εαυτών συναισθήματα και ικανοποιώσιν αυτά άδοντες και υμνούντες την Υπεραγίαν Θεοτόκον την μητέρα του Θεου ημών».

Δεύτερον· να συγκινήσει και πληρώσει χαρας τις καρδιές των πνευματικών του τέκνων και παραλλήλως να προκαλέσει αρέσκεια και ευχαρίστηση σε ράθυμες, νωθρές και νοσούσες πνευματικώς συνειδήσεις, λειτουργών αφυπνιστικώς και -μέσω των ποιημάτων του- παρακινών αυτές σε προσευχη και θερμή επίκληση της θεϊκής βοήθειας. Μεταφέρουμε χαρακτηριστικό σχετικό απόσπασμα απο μίαν επιστολή του προς την «οσία Ξένη»: «Έλαβον την επιστολήν σου και εχάρην δια την ειρήνην και την χαράν της ψυχής σας και την υγείαν σας και εύχομαι να ώσιν αδιάπτωτοι. Μόνον της αγαθής Ευφημίας η κατάστασις μειοί την χαράν μου. Να τη ειπήτε, θέλω να βιάση την καρδίαν της να χαίρη, θέλω να ψάλλη ύμνους της Κυρίας Θεοτόκου, όπως ευφρανθή η ψυχή της. Εν ταις θλίψεσιν υμών υμνείτε την Κυρίαν Θεοτόκον και πάντως θ' απαλλαγίτε της θλίψεώς σας. Βιάσατε την καρδίαν σας ψάλλουσαι τω Θεώ και υμνούσαι την Κυρίαν Θεοτόκον. Θέλω να χαίρητε πάσαι, ίνα μη η λύπη ευρίσκη είσοδον εις την καρδίαν σας».

Η επιδίωξη πνευματικής χαράς και συγκινήσεως από την ανάγνωση ή ?????????? ??? ?????????????? ??? ?????????? ?????? ?????? ??? ?????? ?????? ?????????????? ?????????? ??? ??? ??? ? ?????? ??????????, ???? ???? ?????????? ??? ?????????????? ?????? ??? ?????????? ?????????????? ??? ?????? ?????????? ?????? 24 ?????????? ?????????, ???? ?? ?????????????????? ?????, ??? ?????? ?????????, ????? ?????????? ?????? ??? ??? ?? ?????????? ??? ?????? ?????? ?????????? ?????? ??????». [...]

Τρίτον· να παρωθήσει σε ενσυνείδητη συμμετοχή τους ευρισκομένους στην θεία μυσταγωγία, μετερχόμενος προς τούτο την υμνογραφία ή και την ψαλμωδία ως μέσον. Συγκεκριμένως, κατά την περίοδο που διηύθυνε την Ριζάρειο Εκκλησιαστική

Η ανωτέρω προτροπή θα προκαλούσε ασφαλώς μεγάλη φιλολογία περί των φρονημάτων του Αγίου Νεκταρίου -για την αναγκαιότητα ή μη των κανόνων και των λοιπών έορταστικών έγκωμίων που αναγινώσκονται στην Εκκλησία, για την ωφέλεια που προέρχεται απο αυτά ή, τέλος, για την δυνατότητα αντικατάστασεως της παραδοσιακής ορθοδόξου υμνολογίας από νεώτερα ποιήματα, ευληπτότερα και ενδεχομένως πλέον κατανυκτικά και ψυχωφέλιμα- εάν δεν ελαμβάνετο υπόψη η ιδιόζουσα κατάσταση προς την οποία αποσκοπούσε η συγκεκριμένη ποιμαντική του μέριμνα· «επιθυμώ να με εννοήτε τί λέγω», σημείωνε εναγωνίως ο Άγιος κατακλείων τον προεκτεθέντα συλλογισμό του, αμφιβάλλων οπωσδήποτε για την, εκ μέρους των ολιγογραμμάτων πνευματικών του θυγατέρων, δυνατότητα κατανοήσεως της μεταξύ «τύπου προσευχής» και «λατρείας» λεπτής διακρίσεως.

Ένα θαυμάσιο σχόλιο επί του προκειμένου θέματος μας παρέδωκε εσχάτως ο οσιολογιώτατος μοναχός Θεόκλητος Διονυσιάτης, παρατηρών σχετικώς τα ακόλουθα: «Ομολογώ ότι, ύστερα από ζωή λατρευτική μισού ήδη αιώνας μέσα στο αυστηρό Κοινόβιο, μόλις τώρα αντιλαμβάνομαι αισθανόμενος αυτήν την λεπτή διάκριση λατρείας και προσευχής δια του ακάμπτου Τυπικού. Αλλά ο θεός Νεκτάριος, έχοντας υπ' όψει του την αδύνατη γυναικεία φύση, την ολιγομάθεια ή
???????? ?? ????????? ???? ????????? ?? ?? ??????? ?? ?? ????????? ?? ????????????? ??????,
???? ?? ????????? ?? ???? ????????? ?? ?????? ????????????? ??????? ?? ????????? ???? ????????? ?????
????? ???? ?? ?????????, ?????????? ?,?? ? ????? ?????? ?? ?? ??????? ?? ?????? ?????? ??, ?????,
????????, ?? ????????? ?? ?????????????. ??? ????????????? ????? ????? ?????????, ???? ?? ??????? ??
????????? ??????? ?? ??????

εμπειριών του, γιατί επιθυμούσε να βιώνουν όπως και ο ίδιος τα τέκνα του. Το να προσπαθούν είναι νοητόν. Αλλά να φτάσουν αμέσως, αδύνατον. Άλλωστε και ο άγιος Πατέρας σε επιστολές του παραδέχεται ότι χρειάζεται πολύς χρόνος για να φθάσει κανείς σε πνευματικές υψηλές καταστάσεις και ότι το θείον δεν εκβιάζεται».

Επεκτείνοντας τον συλλογισμό του γέροντος Θεοκλήτου, σημειώνουμε επιπροσθέτως ότι η πρόθεση του Αγίου να υποβοηθήσει τις μοναχές -μέσω των ύμνων του- προς αμεσότερη βιωματική προσέγγιση του λειτουργικού λόγου, πιστοποιείται και από την εξής απολύτως ενδεικτική παρατήρηση· το μεγαλύτερο τμήμα του ποιητικού του έργου ουδόλως αφίσταται της καθεστηκυίας ορθοδόξου υμνογραφίας. Ο Άγιος ως ποιητής δεν καινοτομεί· τούτο τεκμαίρεται από απλή και μόνον φυλλομέτρηση των υμνογραφικών του πονημάτων: το Κεκραγάριον είναι τα τέσσερα βιβλία των Εξομολογήσεων του ιερού Αυγουστίνου, κατά μετάφραση Ευγενίου του Βουλγάρεως, τα οποία ο Άγιος ανήγαγεν «από του π???? ????? ?? ???? ?????????». ?? ????????? ????? ?????? ?? ?????? ?? ?????, ???? ??????? ? ?????, «????????? ?? ????? ?????????, ???? ????????????? ?? ??????????, ???? ??????? ?????». ?? ?????????????, ?????, ?? ?? ?????????? ?? ?????? ?? ? ????????? ?? ????????? ????????????? ????????? ?? ?????????? ? ???? ?????? ????????????? ???????, ?????????? ? ???? ?????? ????????????? ???????, ?????????? ?? ?????? ? ????????????? ??????. [...]

Τα αμιγώς προσωπικά ποιήματα του Αγίου ελλείπουν ουσιαστικώς από το σύνολο του υμνογραφικού του έργου, ή ορθότερα περιορίζονται σε μικρό -σχετικώς προς την ογκώδη «ποιητική του παραγωγή»- ποσοστό ποιημάτων, τα οποία ο ίδιος συνήθως χαρακτηρίζει ωδές· πρόκειται κατά κύριο λόγο περί Θεοτοκίων ύμνων, συμπίλημα πολυποικίλων προσωνομίων της Θεοτόκου, που στοιχειοθετούν έναν ενθουσιαστικό χαιρετισμό προς την Παναγία, ξεχείλισμα της τετρωμένης από οίστρο ποιητικό ψυχής του Αγίου. Με άλλα λόγια, ο Άγιος δεν αφίσταται της «καθεστηκυίας τάξεως», αλλά -εννοών την πνευματική κατάσταση αυτών προς τους οποίους απευθύνεται- αποπειράται να μεταποιήσει και μεταπλάσει τον κατά την θεία Λατρεία υμνογραφικό λόγο, προκειμένου να καταστήσει αυτόν εύληπτο και ως εκ τούτου πλέον κατανοητό.

Ως επισφράγισμα των περί του υμνογραφικού έργου του Αγίου Νεκταρίου συνοπτικών εδώ σχολίων, αρμόζει αναντιλέκτως η επομένη επιγραμματική, πλην όμως αρκούντως εύγλωττη, σημείωση του ίδιου στον πρόλογο του Τριαδικού του, η οποία, φρονούμε, μας δίδει ταυτοχρόνως και το στίγμα της αγάπης του οσίου ιεράρχου για την ποίηση: «Τους ύμνους τούτους -γράφει- υπηγόρευσε το της λατρείας συναίσθημα και ο πόθος του υμνείν εν ύμνοις τον Θεόν. Η ιερά ποίησις ην εν εμοί ευφρόσυνός τις πνευματική ασχολία ικανοποιούσα το θρησκευτικόν μου συναίσθημα. Δια των ύμνων εξέφραζον τον θαυμασμόν μου εις τα του θείου Δημιουργού θαυμάσια έργα και εξύμνουν την θείαν σοφίαν, την θείαν αγαθότητα και την θείαν παντοδυναμίαν».

Σημειώσεις:

1. Π. Β. Πάσχου, «????? ???? ???????. ?????? ?????????? ??? ??????????-????????????? ???? ???? ???? ?????????????? ?????????? ???? ??????????», ?????????? ???? ???? ???? ?????? ???? ????»», ?????????? 1991, ????. 108.
2. Βλ. Μητροπολίτου Τίτου Ματθαϊάκη, Αγίου Νεκταρίου Πενταπόλεως Κατηχητικάϊ Έπιστολαί», έπιστολή 34, σελ. 39-34.

πηγή: από ?? ?????? Ο Άγιος Νεκτάριος και η αγάπη του για την ποίηση και την μουσική, ?????????? ??????.